

Ada Ingrid Engebrihtsen: *Exploring Gypsiness: power, exchange and interdependence in a Transylvanian Village*. New York, Oxford: Berghahn Books, 2007, 217 str.

390

V času, ko je ne le v Sloveniji, ampak žal po vsej Evropi nestrpnost do Romov, pa tudi do mnogih drugih etničnih, socialnih, verskih in spolnih manjšin, še vedno zelo visoka, pa čeprav se še posebej t. i. pridružene članice Evropske Unije sklicujejo na demokracijo in človekove pravice, je prebiranje strokovne literature, ki se ukvarja s tovrstnimi problemi (morda pa tudi apliciranje določenih rešitev) več kot upravičeno. V Sloveniji je v zadnjem času izšlo kar nekaj del slovenskih avtorjev (Janko Spreizer, Repič, Erjavec, B. Hrvatini, Kelbl, Dedić, Kogovšek), ki reflektirano osvetljujejo in problematizirajo t. i. romsko vprašanje. Romi so sicer čedalje bolj politično organizirani, imajo svojega predstavnika v OZN, v Svetu Evrope, zelo aktivne so nekatere nevladne organizacije, npr. Romano Liloro (Romano_Liloro@googlegroups.com) s sedežem v Londonu, v Sloveniji pa deluje Zveza Romov Slovenije. Mnoge občine, kjer živijo Romi, imajo romske svetnike, Forum romskih svetnikov itn. Tudi v Sloveniji se stvari premikajo, čeprav ima človek občutek, da "korak naprej in dva nazaj". Ilustrativen je diskriminatorni primer romske družine Strojan (moških, žensk, otrok in starke) iz Dečje vasi pri Ambrusu na Dolenjskem, ki naj bi "ogrozala" vaščane in jo je policija Republike Slovenije novembra 2006 preselila z njenega zemljišča najprej v begunski center v Postojno, potem pa v vojaške objekte v Sentvidu pri Ljubljani. Država je Strojanim obljubila nadomestno lokacijo, a so jih od povsod, kamor so jih pripeljali na ogled nove lokacije za bivanje, tamkajšnji prebivalci pregnali z "vaškimi stražami". Seveda se je "primer družine Strojan" tako spolitiziral, da so se vmešali varuh človekovih pravic, državni organi, politične stranke, lokalne oblasti. Največja žrtev vseh teh različnih interesov pa je družina Strojan. Prav tako ilustrativen je tudi diskriminatorni odnos svetnikov Občine Grosuplje, ki naj bi že zdavnaj omogočili delovanje romskega svetnika, pa že leta na vse načine onemogočajo njegovo izvolitev.

Mlada norveška antropologinja Ada Ingrid Engebrihtsen, ki je raziskovala Rome in njihove sovaščane v transilvanski vasi v Romuniji, se v svoji knjigi osredotoča na odnose med Romi in kmeti, prebivalci iste vasi, in nadaljuje tradicijo Friderika Bartha.

Termin *Gypsiness* – romskost v avtoričini interpretaciji se navezuje na romsko ("cigansko") obliko eksistence, ki obsega odnos do Neromov in skupne ideje, ki vplivajo na te odnose. Avtorica sicer uporablja termin *Gypsiness* (*ciganskost*), ki pa ga na začetku razloži kot dosti širši pojem od *romskosti*. Angleška označba *Gypsy* (*Cigan*) velja za zelo široko in raznoliko kategorijo ljudi, različnih etničnih identitet in kulturnih skupin. Tako umeščajo v ta pojem tudi šušmarje, "irske popotnike – trevelerje" ... Pri nas v Sloveniji je to drugače. Ime Cigan je veljalo do nedavna za Roma (leta 1979 pa je *Comitéé International Tsigane* na svetovnem kongresu sprejel splošno etnično poimenovanje *Rom*, ki v romskem jeziku pomeni človek, moški ali mož, *Romni* pa ženska ali žena) in ima v slovenščini še vedno zaničevalen pomen. Zato je v slovenskem kontekstu *Gypsiness* bolje prevajati kot *romskost*. *Romskost* je po avtoričinem mnenju tvorba specifičnih socialnih procesov v času in prostoru in se ne nanaša na skupnost,

ampak na specifično socialno obliko, ki nastaja v odnosu med vaškimi Romi in kmeti v transilvanski vasi. Avtorica vidi to socialno obliko kot poseben primer lokalnih odnosov, ki se izražajo na različne načine v različnih prostorih. Zagovarja tezo, da je *romskost* odnos, ki je fleksibilen, spreminjajoč in odprt do načinov prilagajanja sosednjemu prebivalstvu. Ob tem se poraja vprašanje, ali je termin ustrezen, ker vendarle implicira etnično konotacijo oziroma konotacijo načina življenja. Knjiga združuje etnografski opis in analizo romske skupnosti z analizo odnosov do vaške skupnosti (in le-te do Romov), katere del je in od katere je tudi odvisna.

Avtorica je raziskovala kompleksno soodvisno življenje teh dveh skupin, ki sta bili v Transilvaniji stoletja sosedji (do leta 1950 vsaj v zimskem času). In čeprav se njihovi odnosi zelo hitro spreminjajo, odkriva kontinuiteto in ponavljajoče se vzorce stikov med navedenima skupinama. Avtorica je preživela v vasi leto dni in mnoge vaščane spoznala zelo intimno. Zaključek njene raziskave je, da prevladujoče mnenje o Romih kot nemočnih žrtvah diskriminacije pači realno sliko in omogoča tako poenostavljeno klasifikacijo, ki je v resnici dosti bolj kompleksna. Romunija ima številčnejšo romsko populacijo kot večina drugih evropskih držav, a le malo je znanega o odnosih med Romi in neromskimi Romuni. Knjiga govori o romski skupini Čurara, katere predstavniki so bili vse do leta 1950, ko je komunistična oblast prepovedala nomadstvo, nomadi. V omenjeni transilvanski vasi so le prezimovali v zemljankah. Avtorica je raziskovala njihovo socialno kulturo in kozmologijo. Ker so Romi odvisni in se tudi opredeljujejo kot Romi v relaciji do sosednje neromske populacije, je pomembno poznati njihove vsakdanje interakcije s sosedji, ki so v glavnem kmetje in s katerimi zamenjujejo najrazličnejše dobrine. Avtorica zaključí, da Romi kljub ekonomski in politični marginalizaciji predstavljajo središče romunske kolektivne identitete. Ponujajo namreč zaželene in hkrati odbijajoče nasprotno podobe, ki vključujejo "neciviliziranost", nemoralnost in škodljivost "drugega - drugačnega". Ta medsebojna odvisnost povzroča napetosti, vendar tudi dovoljuje do neke mere kulturno in politično avtonomijo Romov v romunski družbi.

Ada I. Engebriksen je delovala deset let v rehabilitacijskem programu za Rome na Norveškem. Je višja raziskovalka v inštitutu NOVA – norveškem socialno raziskovalnem inštitutu v Oslu.

Ralf Čeplak Mencin